

niet zozeer vanuit het axioma: *Fides ex auditu*, maar vanwege het feit dat de invloed van de zichtbare elementen in de cultus (denk aan de sollemnele Mis, feestgewaden, licht en versiering) ²¹⁾ helemaal niet meer te achterhalen is, tenzij uit de schaarse afbeeldingen en beschrijvingen.

5. Die laatstgenoemde bron, waardoor het totale liturgische gebeuren voor ons invoelbaar, inleefbaar zou kunnen worden, wordt hier niet dan vragen-derwijs aangeduid, omdat schrijver dezes, zeker op dit punt, eenvoudigweg niet weet of er reële mogelijkheden zijn: Worden er ergens in volksromans, balladen of stichtelijke lectuur beschrijvingen geboden van gewone katholieke diensten, waarin wij thans iets na kunnen proeven van sfeer en beleving van toen ²²⁾? De vraag zou gericht moeten worden aan neerlandici die de negentiende-eeuwse populaire literatuur kennen. In de katholieke pers kan men de obligate Kerst-, Paas- en Pinksterartikelen (Judocus Smits schreef ze in *De Tijd* altijd zelf) in elk geval nauwelijks als bron voor liturgie-historische kennis waarden.

Waarschijnlijk zal het beeld van de gewone dagelijkse en wekelijkse eredienst, ondanks een dergelijk moeizaam onderzoek, toch nog wat vaag en schimmig blijven. Maar des te meer reden om elke verheldering en nadere belichting dankbaar te benutten vanuit welke lichtbron dan ook.

6. Tot slot van deze beperkte schets moge nog kort gewezen worden op drie (bewuste) inperkingen.
- In het bovenstaande is alleen gesproken over Eucharistieviering, en niet over andere liturgische of paraliturgische activiteiten zoals Sacramentsprocessie, Lof, Rozenkransoefening, Kruisweg,